

спрямована визначеному колу осіб, що має містити істотні умови договору і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття). На сьогоднішній день, укладення договору перестрахування як з національними цесіонарями, так і з перестраховиками-нерезидентами, фактично, неможливе без попереднього складання та подальшого узгодження сліпа. Звертаючись до російського досвіду регулювання змісту сліпа, що міститься в Зведенні стандартних положень договору про загальні умови факультативного перестрахування (ретроцесії), сліп повинен містити, такі дані:

- повні найменування сторін основного договору страхування, співстрахування або перестрахування (надалі – Основного договору);
- об'єкт перестрахування – ризик виплати цедентом страхового відшкодування (або його частини) за укладеним ним основним договором;
- майно або майновий інтерес, застрахований (перестрахований) цедентом (із зазначенням реквізитів основного договору страхування, співстрахування або факультативного перестрахування);
- зміст страхової події, ризик виникнення якої є предметом даного договору перестрахування (тобто, страховий випадок за Основним договором);
- можливі додаткові умови, від яких може залежати виникнення страхових зобов'язань перестраховика;
- страхова сума за Основним договором і за договором факультативного перестрахування (ретроцесії);
- часові межі страхування (період, протягом якого існує ймовірність настання страхових випадків) за Основним договором і період перестрахування за договором факультативного перестрахування (ретроцесії);
- строк дії Основного договору і договору факультативного перестрахування (ретроцесії). Якщо строк дії договору факультативного перестрахування (ретроцесії) безпосередньо в його тексті не вказано, датою його укладення слід вважати дату підписання уповноваженим представником цесіонаря оферти цедента, а датою припинення дії вважається дата закінчення дії Основного договору [1].

Зазначена модель сліпа вбачається доволі зручною і прийнятною для застосування, оскільки, вона є результатом дослідження практики перестрахування в Російській Федерації. Досвід та традиції перестрахування в Україні та Росії не різняться кардинально, тому,

враховуючи специфіку українського страхового ринку, вбачається доцільним створити подібну модель сліпа, прийнятну для наших умов і закріпити її на правовому рівні у формі підзаконного нормативно-правового акту.

На нашу думку, перестрахування як договір повинно регулюватися не лише засобами Цивільного кодексу України та Закону України "Про страхування", але й іншими нормативно-правовими актами, в яких доцільно було б визначити особливості процедури перестрахування ризиків, зосередити увагу на його видах, на нормативному рівні узагальнити окремі питання практики перестрахування і т.і. На нашу думку, найбільш вдалим механізмом втілення в життя даної мети було б прийняття окремої постанови Кабінету Міністрів України, яка б не лише в деталях регулювала перестрахування в Україні, але й завдяки можливості до більш оперативного внесення змін до неї, могла б бути завжди актуальним регулятором правовідносин перестрахування. До 2004 року український ринок перестрахування мав такий регулятор: Постанову Кабінету міністрів України "Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з перестрахування" за номером 1290 від 24.10.1996 року. Але ця Постанова містила лише окремі питання укладення договорів перестрахування (здебільшого щодо формальних вимог) і не мала в своєму змісті детальної і послідовної інформації про перестрахування страхових ризиків.

Вказана Постанова Кабінету міністрів України була скасована Постановою Кабінету міністрів України "Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестрахування у страховика (перестраховика) нерезидента" за номером 124, що була прийнята 4 лютого 2004 року. Даний діючий нормативно-правовий акт регулює, знову ж таки, лише окремі аспекти перестрахування за участі іноземного цесіонаря. Фактично, це звужений за змістом варіант попередньої Постанови, орієнтований лише на частину договорів перестрахування.

Навіть стислий та поверховий огляд в цій статті виснесеної проблеми показує нагальну потребу у вдосконаленні нормативно-правового регулювання перестрахування в Україні.

1. Сборник типовых правил, условий и договоров страхования / Цыганов А.А. – М.: Анкил, 2003. – 416 с.

Надійшла до редколегії: 8.12.2008

А.Ю. Пікус, асп.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ЯКОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Проаналізовано теоретичні підходи до аналізу якості економічного зростання. Запропоновано визначення якісного економічного зростання. Визначено фактори що впливають на якість економічного зростання.

Theoretical approaches to economic growth quality analysis are discussed. The definition of economic growth quality is proposed. Factors of influence on quality of economic growth are defined.

В процесі переходу від індустріального до постіндустріального етапу розвитку суспільства та зростаючої глобалізації господарського життя суттєво змінюється характер та сутність феномену економічного зростання. Все більш значального значення набувають не кількісні, а якісні параметри зростання. Саме вони стають ключовими факторами, що забезпечують суспільний розвиток та конкурентоспроможність національної економіки в глобальному вимірі.

Починаючи з 1999 року в Україні спостерігалось економічне зростання. Оцінки даного зростання до початку світової фінансової та економічної кризи в кінці 2008 року були неоднозначні. Одні економісти бачили в ньому докази ефективності державної політики ліберальних реформ

початку 90-х років, інші відмічають ресурсо- та експорторієнтованість економічного зростання в даний проміжок часу, та роблять висновок про те, що в перспективі таке зростання не тільки не сприяє економічному зростанню України, але і посилює відсталість її структури та відкидає на периферію світового господарства. Після ж початку світової економічної кризи все встало на свої місця. Економіки країн, що спеціалізуються на виробництві сировинної низькотехнологічної продукції та мають нерозвинений внутрішній ринок під впливом зменшення попиту в світовій економіці та падінні цін на сировину (базові енергоносії, продукція металургії тощо) зазнають суттєвих економічних втрат. Зокрема за оцінками Світового Банку падіння ВВП в

© А.Ю. Пікус, 2009

Україні складе 9 % в порівнянні з 2008 роком " ... із суттєвим ризиком подальшого погіршення цього прогнозу у разі, якщо зовнішнє середовище буде надалі погіршуватися та/або органи влади затягують впровадження основних антикризових заходів [8]. При цьому за оцінками того ж Світового Банку глобальний ВВП у 2009 році скоротиться на 1,7 % [8]. На основі такого зіставлення можна зробити висновок, що збережені за період економічного зростання з кінця 1999 по кінець 2008 року відсталі технологічна структура економіки, сировинна орієнтація експорту та нерозвиненість внутрішнього ринку зумовили **низьку якість економічного зростання** та кон'юнктурність його досягнень. Відповідно виникає питання як виправити вищевказане положення речей та забезпечити економічне зростання країни, результати якого будуть не мінливими та залежними від кон'юнктури на світовому ринку, а відображатимуть розвиток економіки на глибинному рівні і забезпечать сталий розвиток.

Тому виникає питання про якість економічного зростання в сучасній Україні. Така постановка задачі багатоаспектна: вона включає необхідність аналізу змісту, джерел та факторів зростання, структури економіки, що ним відтворюється та тенденцій його зміни. Нажаль на даному етапі ще не запропоновано чіткого визначення якості економічного зростання та державної політики економічного зростання. Українська економіка досі стоїть перед вибором стратегії довгострокового розвитку, тому дослідження якості економічного зростання являється дуже актуальним.

Дослідження питання якості економічного зростання характерне для економістів різних шкіл та напрямків економічної думки. Питання про межі кількісного зростання економіки був вперше поставлений у працях Т.Мальтуса, Д.Рікардо та К. Маркса. Взаємозв'язок зростання економіки та розвитку економіки досліджував Й.Шумпетер, а проблему державної політики стимулювання національного розвитку в своїх дослідженнях розглядав Ф.Ліст. Економісти інституціонального напрямку, розвиваючи підхід Й.Шумпетера, відмітили важливу роль технологічного фактору в економічному розвитку, описали взаємозв'язок між базовими технологіями та характером економічного розвитку суспільства. Вивченню техніко-економічного аспекту розвитку присвячені праці Т.Веблена, Дж.К. Гелбрейта, Дж.Б.Кларка та ін. Функціональний підхід до аналізу економічного зростання та його пропорцій був розвинутий в рамках мейнстріму економічної науки такими вченими як Дж.М.Кейнс, Е.Домар, Р.Харрод, Р.Солоу, Дж.Тобін, Є.Фелпс та ін. Представники "економічної теорії розвитку" (І.Валерстайн, К.Л'юїс тощо) розглядали проблеми зростання економіки країн, що розвиваються, досліджували проблеми зростання та розвитку.

Проблема якості економічного зростання стала актуальною на Заході у зв'язку з нафтовими шоками 70-х років ХХ століття. У доповідях Римського клубу ("Межі зростання", "За межами зростання") обґрунтовується неможливість довгострокового сталого розвитку на основі простого кількісного зростання та була поставлена задача переходу до якісного нового типу розвитку, заснованому на якісному зростанні економіки. Аналіз якісних аспектів економічного зростання був проведений Е.Денісоном, а якісні фактори зростання отримали відображення у моделях "нової теорії зростання" Р.Лукаса, Г.Менк'ю, П.Ромера, Д.Уейла та ін.

Проблема якості економічного зростання була актуальною як проблема відставання радянської економіки від розвинутих західних країн, її структурної незбалансованості, багатукладності та недостатньої інноваційності. В роботах В.Д.Камаєва та К.І.Мікульського якість зростання аналізується через призму структури затрат та результатів відтворювального процесу. Особливе місце в роботах науковців відводиться соціальній результативності процесу

економічного зростання. В другій половині 80-х на початку 90-х років проблема якості зростання розглядалася через призму конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародному ринку та отримала подальший розвиток в роботах Е.П.Горбунова, І.Мухаметдинова, В.Персіанова.

В сучасній науковій літературі проблема якості економічного зростання та його співвідношення з економічним розвитком також активно досліджується. Зокрема Б.Данилишин та О.Веклич проаналізували місце України в міжнародних рейтингах сталого розвитку і зробили висновок, що для України сталий розвиток є поки що декларациєю про наміри і наголосили на необхідності радикальних реформ національної економіки. Ю.Аразішвілі запропонував ряд показників для аналізу соціально-економічного розвитку регіонів. Л.Корнійчук простежив еволюцію поглядів на економічне зростання та сталий розвиток та порушив питання про необхідність нової соціально-економічної моделі розвитку для України.

Не дивлячись на суттєві зусилля направлені на розробку проблеми якості зростання багато теоретичних та прикладних аспектів даної проблеми залишаються недостатньо вивченими. Зокрема потребує уточнення змісту якості економічного зростання, співвідношення якості економічного зростання та економічного розвитку, та визначення основних напрямків державної політики зростання.

В економічній теорії склалися два основних підходи при дослідженні феномена економічного зростання, які можна визначити як: 1) відтворювальний та 2) функціонально-макроекономічний. Відтворювальний підхід бере свій початок у працях класиків політичної економії та отримує подальший розвиток в марксистській політичній економії. Функціонально-макроекономічний підхід в цілісному вигляді був вперше представлений в роботах Дж.М.Кейнса та його послідовників і в подальшому розвивався в рамках мейнстріму економічної науки. Відмінності вказаних підходів, однак не були системно проаналізовані, що на нашу думку знижує якість досліджень з проблематики економічного зростання. Проведене нами розмежування вказаних підходів представлено в таблиці 1. Дана таблиця представляє лише найбільш суттєві елементи обох підходів і не може відобразити весь спектр теоретичних відтінків, що характеризує кожен з них.

Кожний з підходів має свої переваги та недоліки. Перевагами відтворювального підходу є поглиблений аналіз сутності відтворювального процесу, багатосторонній розгляд економічної динаміки, акцент на ролі структурних зрушень в процесі відтворення та тісному зв'язку між економічним зростанням та економічним розвитком. До недоліків даного підходу можна віднести надмірний акцент на ролі матеріального виробництва у створенні кінцевого продукту та недостатня увага, що приділяється внеску сфери послуг, проблему подвійного рахунку та проблеми, що виникають у розробці формалізованих моделей суспільного виробництва.

Переваги функціонально-макроекономічного підходу полягають у чіткості форми представлення економічного зростання, можливості аналізу статистичних рядів за допомогою формальних моделей та більш повне врахування кінцевого продукту економіки. Недоліки функціонально-макроекономічного підходу пов'язані з відсутністю чіткості у визначенні основних понять (тренд зростання ВВП є статистична розрахункова величина, яка не може виступати в якості сутнісного критерію економічного зростання), акцентом виключно на кінцевих результатах господарської діяльності та процесах розподілу кінцевого продукту серед основних секторів економіки при ігноруванні складних внутрішніх взаємозв'язків власне процесу виробництва.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз відтворювального та функціонально-макроекономічного підходів до дослідження економічного зростання

Критерій порівняння	Відтворювальний підхід	Функціонально-макроекономічний підхід
1. Вихідні методологічні принципи	Діалектичний метод та трудова теорія вартості	Системно-функціональний підхід, теорія факторів виробництва
2. Трагування процесу виробництва	Процес виробництва як єдність виробництва продукту та створення вартості	Процес виробництва як функціональне явище, однорідний процес. Двоакість проявляється лише у розмежуванні номінального та реального ВВП
3. Основа економічного зростання (ЕЗ)	ЕЗ – результат накопичення капіталу та розширеного відтворення (неперервного, повторюваного руху фаз виробництва, розподілу, обміну і споживання – проміжного та кінцевого) продукту. Єдність відтворюваного продукту та відтворення соціально-економічних відносин	ЕЗ – результат функціонування макроекономічної системи, довгостроковий тренд зростання кінцевого продукту (ВВП), що ототожнюється з рівнем потенційного випуску
4. Структура суспільного продукту	Певне співвідношення натурально-речової та вартісної структури суспільного продукту (результати виробництва у I та II підрозділах) і як наслідок, підтримання необхідних пропорцій між споживанням, заміщенням та накопиченням в обох підрозділах.	Існування певних пропорцій в структурі кінцевого продукту: по витратам, доходам, доданій вартості. Важливу роль відіграє рівність заощаджень та інвестицій.
5. Диференціація типів ЕЗ	Інтенсивне та екстенсивне	Фактичний та потенціальний
6. Фактори виробництва	Джерело створення вартості – абстрактний праця; фактори виробництва продукту – праця, капітал, природні ресурси	Немає субординації факторів виробництва. В моделях ЕЗ праця, капітал, природні ресурси, НТП тощо виступають як фактори одного порядку
7. Досліджувані рівні економіки	Взаємозв'язок індивідуального та суспільного відтворення	Макрорівень економіки
8. Досліджувані сфери виробництва	Матеріальне виробництво	Виробництво товарів та послуг
9. Система показників результатів виробництва	Сукупний суспільний продукт, Кінцевий суспільний продукт, Національний дохід, Чистий суспільний дохід, Фонди відтворення (заміщення та накопичення). Методологія розрахунку – БНГ	Валовий внутрішній продукт, Чистий внутрішній продукт, Національний дохід, Особистий дохід, Особистий дохід кінцевого використання. Методологія розрахунку – СНР
10. Ефективність виробництва та ЕЗ	Питанню ефективності виробництва приділяється суттєва увага. Розрізняються показники технічної (технічні параметри виробництва), техніко-економічної (продуктивність праці, фондівіддача, матеріаловіддача тощо), соціально-економічної (динаміка кінцевого продукту на душу населення) та соціальної ефективності (частка фонду споживання в національному доході)	Відсутня комплексна система показників ефективності ЕЗ. Показники ефективності розглядаються в рамках теорії виробництва, а не економічного зростання. Соціальна результативність зростання розглядається як зростання ВВП на душу населення та максимізація споживання на душу населення
11. Моделювання ЕЗ	Акцент на сутнісних характеристиках процесу відтворення. Використання переважно балансових моделей	Високий ступінь формалізації та операціональності. Використання функціональних економіко-математичних моделей

На наш погляд, аналіз економічного зростання буде більш повний при умові комплексного поєднання обох підходів – відтворювального та функціонально-макроекономічного. Функціонально-макроекономічний підхід дозволяє оцінити внесок окремих факторів у економічне зростання, а відтворювальний підхід, в свою чергу дозволяє показати взаємозв'язок економічного зростання з іншими формами економічної динаміки, провести субординацію факторів виробництва та факторів зростання.

Так розмежувати фактори виробництва та фактори зростання на наш погляд можна наступним чином: фактори зростання включають в себе фактори виробництва (працю, капітал, природні ресурси, НТП тощо) як головні економічні фактори, що визначають можливість та межі розширеного відтворення. В макроекономічному аспекті фактори виробництва являють собою фактори пропозиції. Поряд з ними фактори виробництва включають ряд інших, економічних

та не економічних факторів, що впливають на різноманітні параметри, умови та характеристики зростання, його потенціальну та фактичну сторони. Докладна класифікація факторів зростання може бути проведена за двома основними характеристиками: 1) за змістом та 2) формою впливу.

1. **За змістом** фактори зростання можна класифікувати наступним чином.:

- за сферою виникнення: економічні (фактори виробництва, фактори сукупного попиту, зовнішньоекономічні), політичні, соціальні, культурні;
- за типом зростання екстенсивні (збільшення кількості трудових ресурсів, капіталу тощо) та інтенсивні (зростання продуктивності, підвищення кваліфікації працівників, ресурсозбереження тощо);
- по відношенню до національної економіки: внутрішні (зростання попиту в середині країни) та зов-

нішні (позитивна зовнішньоекономічна кон'юнктура, девальвація національної валюти);

- за макроекономічним походженням: фактори попиту та фактори пропозиції;

2. **За формою впливу** фактори економічного зростання класифікуються:

- за періодом дії: короткострокові та довгострокові;
- за способом дії: прямі та опосередковані;
- за кількістю об'єктів впливу: інтегральні (діють на кілька параметрів економічного зростання) та селективні (на один параметр) фактори;
- за результатами впливу: позитивні та негативні.

Різні фактори економічного зростання вступають в складний взаємозв'язок між собою. Вони можуть як взаємно підсилювати один одного, так і взаємно нейтралізувати.

Слід також відмітити, що часто поняття "зростання економіки" та "економічне зростання", "фактичне зростання" використовуються як синоніми, а циклічне поживлення економіки ототожнюється з економічним зростанням. Поєднання відтворювального та функціонально-макроекономічного підходу дозволяє визначити співвідношення між ними наступним чином. В якості вихідного поняття, що охоплює всі інші, виділимо зростання економіки, що означає зростання як кінцевого продукту так і виробничих можливостей і економічного потенціалу країни. Формами прояву зростання економіки є потенційне та фактичне зростання, причому на наш погляд, слід виділяти екстенсивну та інтенсивну сторони як до першого так і до другого. Потенційне зростання – зростання потенціалу національної економіки: екстенсивний, коли збільшується кількість доступних для використання факторів виробництва (трудових ресурсів, фізичного капіталу тощо) та інтенсивний коли відбувається підвищення якості факторів виробництва. Потенційне зростання характеризує можливості та перспективи суспільного виробництва. В макроекономічному розрізі потенційне зростання проявляється як зростання потенціального ВВП. Другою формою вираження зростання економіки являється фактичне зростання – зростання кінцевого продукту, безпосереднього результату економічної діяльності (фактичного зростання ВВП), який також може бути екстенсивний та інтенсивний. Причому інтенсивне фактичне зростання можливе на основі екстенсивного потенційного зростання і навіть за його відсутності за рахунок більш повного використання факторів виробництва – завантаження вільних потужностей, введення багато змінності, понаднормова експлуатація покладів природних ресурсів. Однак, як правило інтенсивне фактичне зростання відбувається за рахунок інтенсивного потенційного зростання.

Економічне зростання виражається у фактичному прирості реального ВВП на основі збільшення та підвищення якості економічного потенціалу країни. При цьому не всяке фактичне зростання слід ототожнювати з економічним зростанням: так, у випадку, коли фактичне зростання відбувається на базі вже існуючих виробничих потужностей та наявної робочої сили (за кількістю та якістю), таке зростання не може бути назване економічним зростанням. Так само, якщо в економіці спостерігається фактичне зростання, але паралельно відбувається деградація основних фондів, зростають фізичний та моральний знос обладнання, зменшення чисельності економічно активного населення, зниження якості робочої сили (здоров'я, освіта, кваліфікація тощо), то таке зростання не є економічним зростанням, тому що в довгостроковій перспективі потенціал національної економіки знижується.

Існує декілька підходів до визначення та оцінки якісного економічного зростання: структурний підхід [5], на основі оцінки якості та конкурентоспроможності кінцевої продукції [4], підхід на основі оцінки якості ресурсів [12], соціальний підхід [7], зовнішньоекономічний підхід [13]. Перелічені підходи мають ряд недоліків: кожний з них враховує лише одну із характеристик якісного економічного зростання (структурну, технологічну, соціальну, зовнішньоекономічну тощо). Це не дає повної уяви про глибину змісту даного явища. Часто відбувається отождошення зростання та розвитку, і відповідно характеристики якості зростання стають характеристиками процесу економічного розвитку.

На наш погляд, **якісне економічне зростання** – це фактичний приріст ВВП на основі підвищення якості факторів виробництва та інтенсивного зростання потенційного ВВП. Якісному економічному зростанню протистоїть виключно кількісне економічне зростання, що здійснюється на основі простого кількісного збільшення кількості факторів виробництва у використанні при їх незмінній якості та продуктивності, тобто на основі екстенсивного зростання потенційного ВВП. Таким чином, фактичне економічне зростання може бути розділене на дві складові: перша забезпечує це зростання за рахунок збільшення факторів виробництва незмінної якості (екстенсивне зростання потенціалу), а друга – за рахунок якості факторів виробництва. (інтенсивного зростання потенціалу економіки країни).

Необхідно також розмежувати економічне зростання, його кількісну та якісну складові, та циклічне зростання економіки, яке означає фактичне зростання при незмінному економічному потенціалі (нульовому потенційному зростанні). В ході циклічного зростання відбувається завантаження наявних вільних виробничих потужностей, залучення у процес виробництва наявної робочої сили, а також зростання інтенсивності використання наявних ресурсів. В довгостроковому періоді циклічне зростання змінюється економічним зростанням, в ході якого відбувається якісне удосконалення факторів виробництва, тобто поряд з фактичним зростанням відбувається потенційне зростання. Причому, як фактичне так і потенційне зростання може бути екстенсивним та інтенсивним.

Якість економічного зростання проявляється у різних сферах економічного та соціального життя суспільства і може бути представлена наступними характеристиками:

1. Зростання якості факторів виробництва – вимірюється показниками технічної (натуральні показники продуктивності) та техніко-економічної (продуктивність праці, фондівіддача тощо) ефективності.

2. Зростання якості вироблених в економіці товарів та послуг – вимірюється технічними характеристиками та споживчими властивостями продукції, її конкурентоспроможністю на світовому ринку.

3. Прогресивні зміни галузевої структури національної економіки – характеризується відповідністю національної економічної структури характеру НТП із врахуванням особливостей країни. Вимірюється у долях високотехнологічних галузей в структурі економіки, їх внеском у кінцевий продукт. Критерієм виділення високотехнологічних галузей є доля витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР) в загальних витратах компанії, кількістю використаних передових технологій у порівнянні з промисловістю в цілому. Не можна говорити про високу якість економічного зростання в країні, якщо очевидний розрив зв'язку між відтворенням старих та нових технологічних укладів, наявні окремі виробництва високотехнологічної продукції орієнтовані на світовий ринок, а більша частина структури економіки є архаїчною.

4. Соціальна результативність зростання – зростання рівня і якості життя населення, більш справедливий розподіл результатів економічного зростання (відсутність поляризації населення за рівнем доходу) та підвищення (або хоча б не погіршення) стану навколишнього середовища. Вимірюється показниками соціально-економічної (ВВП на душу населення) та соціальної ефективності (зміна долі особистого споживання, особистого доходу кінцевого використання у структурі ВВП), ступенем рівномірності розподілу доходів (коефіцієнт Джині), характеристиками якості навколишнього середовища, продовольчої безпеки, екологічності виробництва, інтегральними показниками соціально-економічної ефективності (Індекс Людського Розвитку) тощо.

Жодна з перерахованих компонент якості економічного зростання не може розглядатися окремо від інших. Наприклад, країна може виробляти товари високої якості, але які не є високотехнологічними; продукція країни може користуватися попитом на світовому ринку та бути високотехнологічною, але якість життя населення та соціальні результати зростання вкрай низькі тощо. Інтегральний показник якості економічного зростання може бути побудований як вектор показників техніко-економічної, соціально-економічної та соціальної ефективності, структурних зрушень та долі високотехнологічної продукції в експорті, а зміни якості економічного зростання може оцінюватися як відхилення відповідних координат вектора від нормативних значень. В якості таких нормативних значень можуть виступати показники розвинутих країн та показники досліджуваної країни в базисному періоді.

Підсумовуючи проведений аналіз можна зробити висновки:

1. Поєднання відтворювального та функціонально-макроекономічного підходів до аналізу економічного зростання дає змогу проаналізувати цей процес з точки зору його якості. Відтворювальний підхід дозволяє зробити поглиблений аналіз сутності відтворювального процесу, багатосторонній розгляд економічної динаміки, акцент на ролі структурних зрушень в процесі відтворення та тісному зв'язку між економічним зростанням та економічним розвитком. А функціонально-макроекономічний підхід, в свою чергу дозволяє досягти рівня формалізації аналізу необхідного для форму-

лювання конкретних висновків та напрямків вдосконалення цього процесу.

2. Якісне економічне зростання – це фактичний приріст ВВП на основі підвищення якості факторів виробництва та інтенсивного зростання потенційного ВВП. Якісному економічному зростанню протистоїть виключно кількісне економічне зростання, що здійснюється на основі простого кількісного збільшення кількості факторів виробництва у використанні при їх незмінній якості та продуктивності, тобто на основі екстенсивного зростання потенційного ВВП.

3. Якість економічного зростання проявляється у різних сферах економічного та соціального життя суспільства і може бути представлена такими характеристиками як 1) зростання якості факторів виробництва, 2) зростання якості вироблених в економіці товарів та послуг, 3) прогресивні зміни галузевої структури економіки та 4) соціальна результативність зростання.

Запропонований методологічний апарат дослідження якості економічного зростання дозволяє системно проаналізувати тенденції та наслідки економічного зростання в економіці України та запропонувати напрями державної політики направлені на виправлення деформацій та забезпечення сталого зростання в економіці України. Результати такого аналізу є предметом подальших наукових пошуків автора.

1. Аржевітін С. Роль держави у структурній перебудові економіки. Вісник НБУ, серпень 2008.
2. Данилишин Б., Веклич О. Україна в міжнародних рейтингах сталого розвитку. Економіка України, № 7, 2008.
3. Захарін С. Макроструктурні особливості інвестиційного процесу в корпоративному секторі. Економіка України, №7, 2008.
4. Зубов В.М. Качество экономического роста. Красноярск, 1991.
5. Камаев В.Д. Развитой социализм: темпы и качество экономического роста. М., 1977.
6. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток. Економіка України, №3, 2008.
7. Кузнецова Н.П. Экономический рост в историческом контексте. СПб, Изд-во СПбГУ, 1996.
8. Україна. Економічний огляд. Світовий Банк. Квітень 2009. Опубліковано на сайті Світового Банку за адресою: http://siteresources.worldbank.org/INTUKRAINE/Resources/Macro_update_090407_u_final.pdf
9. Федулова Л. Перспективи інноваційно-технологічного розвитку промисловості України. Економіка України, №7, 2008.
10. Харазішвілі Ю. Оцінка ефективності соціально-економічного розвитку регіонів України. Крнміка України. №9, 2007.
11. Якубовський М., Новицький В., Кіндзерський Ю. Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року. Економіка України, №11, 2007.
12. Яременко Ю.В. Приоритеты структурной политики и опыт реформ. М., Наука, 1999.
13. Gertler P. Export structure and economic growth. BIATEC, Volume XIV, 10/2006.

Надійшла до редколегії 3.12.2008

ОСОБЛИВОСТІ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У статті розкрито сутність та особливості проведення стрес-тестування страховиків. Охарактеризовано види стрес-тестів та ризики страхових компаній, які слід враховувати при стрес-тестуванні, а також досліджено основні технології моделювання проведення стрес-тестування.

In the article is opened essence and features of carrying out stress-testing of the insurer. Kinds stress-tests and risks of the insurance companies which should be considered at stress-testing are characterized. It is investigated the basic technologies of modeling which are used at stress-testing.

У нинішній час світова фінансова криза стримує розвиток фінансового сектору економіки України. Функціонування страхового ринку України в умовах посилення інтеграційних процесів та концентрації капіталу у фінансовому секторі економіки визначає необхідність удосконалення методичного забезпечення виявлення підвищеного ризику у діяльності страхових організацій та запровадження функціонування системи ризик-менеджменту в страхових компаніях з урахуванням світового досвіду.

Широке коло питань, пов'язаних з основою організації стрес-тестування страхових компаній, знаходять своє відображення у працях таких науковців як А. Б. Каменський [11], Д. В. Кондратенко [5], М. Г. Кудрявцева [6], М. А. Рогов [13] та ін. Однак, питання особливостей проведення стрес-тестів нечітко окресленні та в Україні на даний момент практика застосування цього інструменту недостатня.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад, практичних аспектів особливостей стрес-тестування діяльності страхових компаній.

Невід'ємною частиною ризик-менеджменту фінансових установ, і в першу чергу страхових компаній, стало стрес-тестування. Методичні рекомендації Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України носять рекомендаційний характер. Між тим, тенденції розвитку ринку фінансових послуг в умовах глобалізації та швидких змін сприятимуть широкому застосуванню стрес-тестування [1].

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (далі – Держфінпослуг) визначає стрес-тестування як "тестування чутливості або сценарне тестування з метою оцінки готовності страховика до можливих кризових ситуацій" [2].

Тестування чутливості – "оцінка впливу на фінансовий стан страховика стресових ситуацій, що характеризуються одним фактором ризику або декількома близько пов'язаними між собою факторами ризику, вплив яких може розглядатись як одне ціле".

Сценарне тестування – "оцінка впливу на фінансовий стан страховика стресових ситуацій, що розвиваються за історичним та/або гіпотетичним сценарієм".

Національний банк України [3] описує стрес-тестування як "метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик та у визначенні шоків величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк у разі, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями".

Центральний банк Російської Федерації [4] визначає стрес-тестування як "оцінку потенційного впливу на фінансовий стан кредитної організації низки заданих змін у факторах ризику, які відповідають винятковим, але ймовірним подіям".

Кондратенко Д. В. під стрес-тестуванням розуміє "метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини перевищення зобов'язань над активами та у визначенні шоків величини зміни зовнішнього фактора – попиту на страхування, конкуренції між страховиками, валютного курсу, процентної ставки"[5].

Кудрявцева М. Г. описує стрес-тестування як "загальний термін, який об'єднує групу методів оцінки впливу на фінансове положення організації несприятливих подій, що визначаються як "виключні, але можливі"[6].

Отже, є певна варіантність підходів до визначення сутності поняття "стрес-тестування". Його визначають: як метод тестування; тестування; оцінку.

Спільною є мета стрес-тестування як визначення впливу ризиків на стан фінансової установи.

Стрес-тестування є загально визнаною необхідною складовою системи управління ризиками.

Це пов'язано із імовірнісним характером показників, які використовуються при оцінці та аналізі ризиків.

У табл.1 наведено класифікацію методів оцінки ризиків.

Таблиця 1. Класифікація методів оцінки ризиків за ступенем імовірності подій

Метод аналізу	Сутність методу	Можливість використання	Практична цінність
Імовірнісно-невизначених подій	Характерний для аналізу чутливості, яка оцінює ризик як результат стандартного, як правило, одиничного, вимірювання ринкових показників	Не передбачає оцінки імовірності реалізації сценаріїв, за якими оцінюються ризики	Можливість надати імовірнісно-визначену кількісну оцінку, яка дозволила б статистично визначити необхідну величину капіталу, страхових резервів
Найбільш імовірних подій	Оцінку ризику іменують "очікуваним ризиком"	Має широке використання відомих статистичних методів	Постійно використовується в актуарній практиці
Помірно-несприятливих подій	Один з найбільш розповсюджених груп оцінки ризиків – Value at Risk або VaR – вартість, яка піддається ризику	Оцінюється величина втрат при помірно несприятливих, тобто можливих в межах не кризової кон'юнктури сценаріях	Аналіз "неочікуваного ризику" у поєднанні з "очікуваними ризиками" широко використовуються для обмеження ризику, що приймається в страхуванні
Надзвичайних подій – виключних, але можливих	Стрес-тестування	Специфіка цієї категорії відображена в назві її основного об'єкта аналізу – подій з низькою імовірністю та значним впливом	Важко піддаються статистичній оцінці та прогнозуванню, однак за своїми наслідками не можуть бути виключені з розгляду